

Tóth Tihamér a diákok apostola.

Minden igazi kultúra — legyen az anyagi vagy lelki — kettős tényezőből tevődik össze. Az egyik a benne rejlő érték-fogalom, a másik pedig az a formáló tevékenység, amely a jelzett értékek megvalósítására törekszik. Érvényes ez a kéttagú tétel a szó eredeti és szabatosabb értelmében a pedagógiaira, amely a megvalósítandó eszmények továbbplántálója. Ebből következik, hogy minden nevelői tevékenység értékét elsősorban az eszmei meggyőződésnek indítékai és a pedagógiai célzat határozzák meg. A magyar nevelőnek ilyen iránymutató csillagzata és lendítő motívuma a nemzeti és erkölcsi értékrendszer tervszerű megvalósítási vágya lehet csupán.

Amikor nevelő társadalmunk a Tiszta férfiúság megjelenésének tízéves jubileumát ünnepelte, a szerző az üdvözlő beszédekre egy megrázó önvallomással felelt. Rámutatott arra az elsodró erejű, fájdalmas élményre, amely figyelmét a magyar ifjúság vajúdó problémái, sőt tragikus kikezdetisége felé irányította. „Ha most, az évek rétegein át, emlékezetem ásjával szállok lefelé, a tíz év alatt terebélyes fává növekedett gondolat gyökerei felé, hát tudjátok hová visznek a legvégső gyökerek? A világháborúba! Le a szerb harctérre, fel a Kárpátokba, Galiciába, Oroszországba, ... ahol együtt kellett élnem, étkezniem. laknom és aludnom a hadbavonult intelligens fiatalsággal. Orvosokkal, gyógyszerészekkel, tisztekkel. ... Nem hogy különbejáratú szobám nem volt, de különbejáratú szalmazsákom sem, hanem aludtam, ahol hely jutott: rutén kunyhó kemencéjének padkáján, falusi szatócs levegőtlen szobájában, szérűben, búzakeresztek között... És ugyanott éltek velem együtt egyetemet végzett fiatalok... És amit ezalatt a tizenöt hónap alatt hallanom kellett, az a beszédjükből, terveikből, céljaikból s életmódjukból kiáradó ásitó üresség s erkölcsi léhaság, az rám, a három éve felszentelt tapasztalatlan fiatal papra döbbenetes kinyilatkoztatás volt. ... A háborúból hazatérve nemsokára nekiültem ifjúsági könyveim írásának... Lángolt bennem az elkeseredés: akármilyen lesz a háború vége, de ifjúságunkat ezután is ily lelki sívárságban felelni — ezt nem engedhetjük!” (Ö. M. 11, 161—2.) Ekkor rajzolódt ki előtte az a diáktípus, melynek eszményi egyéniségét, lelki természetrajzát és külső megjelenését a *Levelek Diákjaimhoz* c. sorozatban körvonalazta. A való élet különféle területein látta feltárulni azt a veszedelmet, amely az ideofóbiában (eszmeiszonyban) szenvedő ifjúságot és rajta keresztül a nemzeti közösséget léleksorvadással fenyegette. Ez a baljóslatú sejtés irányította figyelmét az ifjúsági lelkipásztornak sok tapintatot és felelősséget igénylő területe felé.

Ennek a hívástudatban izzó (thus ardens in igne. Tóth

T. püspöki címeréből) életpályának ívelését állítja elénk Péterffy Gedeonak: Tóth Tihamér c. élet- és jellemrajza.¹ szerző ebben a tanítványnak közvetlenségével és élményszerűségével, de egyben a biográfusnak tárgyilagos mérséklésével és a személyiségbúvár módszeres analizisével állítja elénk a maga gazdag szintézisében Tóth Tihamért az embert, a nevelőt és az ifjúságnak apostoli lelkiatyját. Ebből a sokoldalú egyéniségből mi — lapunk irányának megfelelően — a pedagógus Tóth Tihamérral foglalkozunk. A nevelés és lélekformálás tágabb és eredeti értelmében ide tartozik irodalmi működésének minden leírt sora, vagy elhangzott előadása, prédikációja. Azonban jelenlegi vizsgálódásunk keretébe csak egy metodikai célzatú szakmunkája: Az ifjúság lelki gondozása és a Levelek diákjaimhoz sorozat illeszkednek be közvetlenül.

„Az Ifjúság lelki gondozása” c. műve egy nevelő nemzedék új programját vázolja. Nevelői tevékenységének kiindulópontja a diákélet megértése és így sietni segítségükre a problémák megoldásában és elhatározásaik irányításában. Különös fogékonysággal élte bele magát ebben a művében a diáklélek sajátos összetételébe és avatott bölcsességgel mutatott rá a lelkiismereti, világnézeti nehézségek forrására és egyben orvoslására. A könyv az úttörés szerepét végezte, mert hiszen pasztorációs irodalmunknak ilyen jellegű termékei — Sebés Ferencnek: Adalékok a nagydiák lélektanához c. értekezésétől eltekintve — már jórészt elavultnak tekinthetők a gyökeresen megváltozott diákvilág szempontjából.

A „Levelek Diákjaimhoz” pedig a magyar aszkétikus irodalomnak legsikerültebb és a szó nemes értelmében vett legnépszerűbb alkotása. A szerző az ifjúságnak új lelkét, életkedvét és főleg erkölcsi érintetlenségét akarja visszavarázsolni.

Kísérleljük meg ezt a sokrétű és mély kihatású pedagógiai életművet a legsajátosabb gyökérzetből: Tóth Tihamér személyiségéből és a *nevelés* (fejlesztés, növelés) fogalmának lényegadó tartalmából megérteni. Nevelői értékaszmeje már első megnyilvánulásaiban is szűknek érezte a maga számára a sápadt, elvont intellektualizmus légüres elméletét. Írásban és gyakorlatban a voluntarisztikus iránynak elsőbbségét valotta, mely a nevelő tevékenységének legfontosabb jegyeit a meggyőződésnek, akaratnak és cselekvésnek belső összehangoltságában, továbbá elvi kiegyeztetésében pillantotta meg. Ez a lelki alapmagatartás és problémánézés hozta meg Tóth Tihamérnál az értékelméleti és akaratni idealizmus során a tevékeny életformálás gondolatáramát. A nevelésbölcsélet irodalmában nem volt új ez az irány. Elméleti vonatkozásait, problémakörének egyes tételeit rendszeres egységbe foglalta Payot

¹ Megjelent a Szent István Társulatnál Budapest, 1940. 153 old. Cikkünkben szereplő idézetek Tóth Tihamérnak: Összegyűjtött Műveiből valók.

(Az akarat nevelése). Sőt nem hiányoztak a XX. sz. első éveiben ennek az elméleti irányzatnak gyakorlatiasítását tervező szakszerű törekvések — a külföldi irodalomban. Elég itt Foersternek nagy elterjedtségű műveire hivatkoznunk (Életművészet, Élet és jellem). De a világháborús magyar ifjúsági szakirodalom még alig kísérelte meg ezt az önrevíziót, annál kevésbbé a hiányok korszerű pótlását. Tóth Tihamér pedig — naplójának visszatérő utalása a bizonyíték rá — ennek a szellemi szükségletnek felismerése után a lelki gravitáció készítésével mélyült el a nevelői hivatás igazi értelmezésében: a tett és élet, elv és gyakorlat belső egységesítésben.

Tóth Tihamér jellemlélektani munkásságában mindazonáltal tervszerűen érvényesült az Egész-re való tekintés, mint irányító elv. Emellett azonban nevelői eljárása és hivatástudatának bensősége kettős forrásból táplálkozott. Kettős problémát jellemezte könyveiben a téma megválasztását és megoldását egyaránt, amit az alábbi vizsgálódásainkban vezérszemponként követünk. 1.) Milyennek ismerte a magyar diák egyéniségét és 2.) milyen úton, milyen eszközökkel igyekezett őt elségíteni a keresztény jellem táborhegyi magaslataira, vagyis milyen erkölcsi életfeladatokat tűzött ki eléje megoldásra, sőt — megélésre.

repe volt abban, hogy a háborús megrázkódtatásból felocsudó magyarság a keresztény eszmevilág csillaga felé tájékozódott.

2. E cél felé való maradandó értékű iránymutatása pedig ez volt: Az ifjúságnak egyéni tökéletesedését a nemzet boldogulásával karöltve párhuzamosan, sőt belső okozati viszonyban kell látnia és munkálnia. Ezért ő az ifjúság reményeit, vágyait és hivatását a hit, igazság és erkölcsi szépség tükrözésében iparkodik felismerni. Így vált pedagógiai alapelvévé az az örökifjúi gondolat, hogy az erkölcsi harmóniában kialakított élet a legmagasabb rendű művészi teljesítmény és a legmagasztosabb férfimunka. Ennek a követelménynek öntudatos megvalósításában látta ő az önnevelés végső célját és jutalmát. Az ifjúságért izzó mindeme szent eros-a a legmélyebb ihletéseit — magától az ifjúságtól, a diáklélek meleg szeretetéből kapta. Lelkipásztori lobogása pedig legszínesebb lángjaiban épen a cserkész tábor tűzénél gyúladt ki. Hogy ez a nevelői küldetéstudat mikép bontakozott ki az élet és lélek szépségeinek meglátásán és hogyan virágozott ki egy, a valóságokkal számoló magasabbrendű optimizmusban, arra műveinek elemzése adja majd meg a feleletet. Pedagógiai eljárásának ezt az írásos hagyatékát jelenleg nem az irodalomesztétika vagy a retorika értékmérőjén akarjuk vizsgálni, (bár ez is szép eredményekkel bízható vállalkozás lenne), hanem a gyakorlati karakterológia értékelő szempontjait és lélektani igé- nyeit tartjuk szem előtt.

Könyveinek vonzó melegségével, páratlan ifjúi üdeségével eléri a lelki élet nagy klasszikusainak alkotásait, beleértve szt. Bernátnak, a „doctor mellifluus“-nak misztikai mélységekben izzó himnuszait, sőt olykor Szalézi szt. Ferencnek Philothea-jára emlékeztetnek. Az egyéni lélek vezetésnek avatott, sőt ihletett művésze ő, aki — hogy a modern diák meg ne riadjon a természetfeletti eszmék fenségétől — ilyen meghitt hangon kezdi leveleit. „Fiam! íróasztalomnál sokszor ülnek mellettem diákok... és csendes szobám nesztelenségében felpattan egy ifjú léleknek ezernyi lakattal elzárt kincses birodalma. Mikor előadják apró bajaikat... mikor tenyerembe helyezik fiatal lelküket nagy viháraival, mély problémáival és azután tágra nyílt szemük mohó szomjúsággal mondja: adj tanácsot, mit csináljak? — ilyenkor, ezekben az ihletett percekben tanultam én megismerni, hogy minden egyes fiúnak lelke felmérhetetlen kincsű gyémántbánya, beláthatatlan fejlődést magában rejtő jövőendő ígéret, amelynek helyes kifejtéséhez nekünk, felnőtteknek hozzájárulhatni nemcsak szent kötelességünk, hanem nagy megtiszteltetésünk is...“ Így született meg ez az áldásaiban felbecsülhetetlen és hatásának külső méreteiben is fényes sikerű könyvsorozat. Ezek között is első helyen áll a *Tiszta férfiúság*. Már ebben a könyvben megtalálhatók azok az írói értékek és pedagógiai

sajátosságok, amelyek valamennyi kötetben olyan sikeresen tudták megteremteni a személyes közvetlenség hangulatát író és olvasó között. A magyar szexual-pedagógiai irodalomnak bölcs és praktikus, felvilágosító és életalakító terméke. Eszménye a „mosolygó lélek — tüzes szempár”. Alapvető gondolata, hogy a tiszta életre való nevelés két forrásból táplálkozik: Az eszménység kultuszából, mely a fiatal lelket a traszcendens értékek átéltetésével, belső nemességgel telíti. Lelkivilágát, érdeklődési irányát, életnézetét metafizikai, bízó optimizmussal itatja át. „Ne légy tavasz virág nélkül, ne légy égbolt, csillag nélkül, ne légy ifjú magasztos eszmények nélkül”. Másrészt pedig tudatában van Tóth Tihamér annak, hogy ez a magasabbrendű élet nem kész ajándék, hanem kemény akaraterővel és szívós kitartással nehezen kiharcolható, hosszú önnevelés győzelmes jutalmazásaképpen elérhető cél. Ezért állítja pedagógiai tevékenységének előterébe az akaraterősítés, jellemnevelés szent kötelességét. Leghatásosabb eszköznek ehhez a lelkibeszélgetést érezte: szobájában vagy gyónatószékében, lelkigyakorlatos beszédei után vagy a cserkész-tábor tüzénél. Érthető tehát, hogy a „külömb nemzedék” kibontakozásához a legalkalmasabb előiskolának tekintette a Mária kongregációt és a cserkészetet.

Még fiatal pap korában megismerte a francia iskolaügyet és feltárult előtte az a veszély, amelyet az ifjúság vallástalan nevelése jelenthet. A világháború után láthatta, hogy minden érték romba dőlt vagy megfakult és az ország feltámadásának záloga csakis a művelt, nemes eszménységű áldozatos fiatalság lehet. Így helyezkedett nevelői célja a haza és erkölcs kétös vezércsillaga alá. Ezért hirdette első művében a „sancta castitas” egyén- és nemzetmentő hatását. „Minnden tisztalelkű fiúnak a szeme olyan szép, mint a túlvilági vizek nefejejtse... viszont amerre végig megy rettentő csatlósaival az erkölcstelenség bűne... lekonyulnak az addig magasra emelt ifjúi fejek, megroppan az acélos hátgerinc, összetörik a jellem...”

A könyvnek szinte felmérhetetlen hatására és arra a szent misszióra, amelyet az ifjúság körében betöltött, a hozzáérkezett hálás levelek vallomásai vetnek némi fényt. Mély szimbólumot ábrázol tehát Márton Lajosnak az a képe, amely szerint az Úr Jézus a fiúk között áll és egy Tiszta férfiúságot nyújt át nekik.

De bármely könyvét vizsgáljuk, azt találjuk, hogy Tóth Tihamér született pedagógus és maradandó hatású pszichológus. A jellemképzés és akaratedzés részletkérdéseivel foglalkozik a Ne igyál! és Dohányzól? című könyve, amelyekben az élettan, a bűnügyi statisztikák, iskolai tapasztalatok és a lélektani megfigyelések bizonyító erejével mutat rá az alkohol

és nikotin romboló hatására a testi és lelki szervezetben egyaránt.

A Művelt Ifjú a nemes úri ember imanens külső törvényeit és a lelkiség finom kisugárzását állítja vonzó szintézisbe. Tóth Tihamér pedagógiai alapproblémájához, az önnevelő akaratédzés kötelező feladatához vezet el a Jellemes ifjú. Nagy visszhangot keltett a mű, és az eszménykutató ifjúság a Tiszta férfiúság után érthető várakozással fogadta. Ez a könyv a tóthtihaméri pedagógiának legsajátosabb megnyilvánulása. Eszmemenete az aktivizmus és idealizmus szerencsés frigyéből fakad. Először bemutatja a jellem önértékűségét és a személység legmélyében kikristályosodó összetevőit. Majd e rövid lélektani bevezetés után az apostoli buzgóság felelősségteljes hangnemében vizsgálja a jellemképzés akadályait. Végül pedig a jellemképzés gyakorlatára, az eszközök és módszerek leleményes felhasználására mutat rá. A megéltség közvetlenségét sugárzó fejtegetései elemi erővel és ihlető lendülettel ébresztik fel az olvasóban a vágyat, és a diadalmas küzdelemnek öntudatát a lelki nagykorúság után. Az akaratnevelés és jellemképzés modern eszközeit kodifikálja a szerző. Az örök eszményekbe vetett hit meggyőződésével mutat rá Tóth Tihamér arra a tapasztalati tényre, hogy a jellemileg magasabbrendű személység sajátos autonóm súllyal bír az osztályban, cserkész táborban és majd egyszer kint az életben. Az önmeggyőzés és akarat rugékonyság jól bevált normáit kapjuk praktikus tanácsaiban. Az idő felhasználásának művészetéről, a következetességnek, a rend megtartásának, a pontos és jól átgondolt napirendnek fegyelmező erejéről szóló példái nemcsak szemléletesek, hanem megindítóak is. A történelem és a jelenkor tanulságait vonultatja fel annak igazolására, hogy az igazi lelki béke és a maradandó siker forrása az elvek útmutatásához igazodó férfijellem elszánt következetessége: „Charaktere nicht Karriere!“ Az emberi lélek sajátos szerkezetének ismerésén alapuló fejtegetésnek a kényelemszeretet, feledékenység, hangulatalanság és egyéb gátlások hősi kiküszöböléséhez segítő jelmondatai a jellemképzés művészetének irányító programját adják. A mindennapi tapasztalás ugyanis beszédesen igazolja azt a tényt, hogy „az élet csak a hősöket koronázza meg, a gyáváknak, álmodozóknak bohócsapkát nyom a fejükbe“. Ezért az ő diákjának ez legyen a jeligéje: földön járva égbe törni (per angusta ad augusta!).

Ehhez az emberfeletti célhoz természetfeletti erőforrások szükségesek. Ide vezet el a Vallásos Ifjú és a Krisztus és az Ifjú. A nagyaratörő diáklélek kalaúza az istenkeresés utain. A könyvek célját ő maga jelöli meg. „Milyen új nemzedéket akarnak nevelni ezek a könyvek? Új nemzedéket, amelynek mélyebb a vallásossága, tisztább az erkölce, fényesebb a sze-

me, áldozatosabb a hazaszeretete, mint a régié volt". (11, 163.)

Műveinek hatását több összetevőben kell keresnünk. Először is külső előadásának újszerű és minden mélységesen komoly témakezelés mellett is páratlanul érdekes voltában. A fiúk, akik csak a kalandos, érdekfeszítő regényeket szokták olvasni (a Tiszta férfiúságból 48.000 drb forog közkézen — csak magyar nyelven!) megéreztek, hogy itt valaki lehozta számukra az örök eszményeket — mint egykor Sion Mózes a tizparancsolatot — az ő szellemi és érdeklődési körükbe. A régi igazságokat új nyelven, az ősi tartalmakat modern formában hozta közelebb és az elérhetetlennek hitt ideált a való élet nehézségeivel küzdő ifjú számára új hangszerelésben tette elérhetővé, sőt vonzóvá. Azok a diákok, akik először döbbentek rá az ifjúság lelki-szellemi igényeire, továbbá az erkölcsi és anyagi világrend belső ellentétességére, az eligazodás vágyával kerestek útmutató vezetőt. Olyat, aki számukra iránytű a Jelen kérdéseinek rájukszakadó zűrzavarában, azonkívül a próféta biztos tekintetével néz a Jövőbe és mutatja meg a világnézetek hullámozása, forrongása, sőt partszakadása közepette is az örök révpart körvonalait. Ezt hozta Tóth Tihamér a kinyilatkoztatás biztos ígéretével ajkán és egész magatartásán pedig az egyéni átélésnek jólbevált biztosítékával. Ezért fogadta a diákközvélemény olyan őszinte érdeklődéssel. Örömmel olvasták könyveit a fiúk, mert érezték a gondolatfűzésből az életközelség áramát. Észrevették, hogy itt nem elvont, tétel-elméleti oktatást kapnak, hanem átélte és átéltemélkedett, megleghangú leveleket, melyek az író személyes varázsával és lenyűgöző közvetlenségének szuggesztív igézetével vonzzák, sodorják, tüzelik a bűvkörükbe került lelket. Azok a kamaszfiúk, akik az önállóságnak ifjú-titáni szédületében már-már kicsúsztak a nevelői ráhatások jóakaró korlátai közül, azok Tóth Tihamér könyveit újszerű és aktuális alaphangjuk miatt érdeklődő tisztelettel vették kezükbe. Pedagógus-egyéniségéből és nevelői céljaiból következett, hogy az ifjúság lélektani igényeit, sőt a mindennapi helyzet adottságait írásaiban, beszédeiben, mindig szem előtt tartotta. „Ha a hallgatók kiérzik, milyen eleven erővel hullámozik ebben a szónokban a kegyelmi élet, mint nyög, sajog, vívódik és szenved az ő lelke is a természetfeletti élet magasfeszültségű árama alatt és mennyire minden öröme az, mennyire szent személyes ügye, hogy hallgatóinak lelki lámpásaiból minél többet kapcsolhasson be ebbe az éltető krisztusi áramba — igen, az ilyen prédikáció korszerű és modern". (8, 145.)

Könyveivel, személyes érintkezéseivel egy új, értékes diáktípus kibontakozását segítette elő. Az ő eszménye a csillogó szemű, talpraesett, nemesen érző tevékeny ifjú volt. Művei a derűs optimizmust lehelik és sürgetik. Az ő diákjait az egészséges aktivizmus, a szent célokért izzó férfias tettvágy jellem-

zi. Ezek tehát nem áhitattól csöpögő ábrándozók, hanem feszülő izmú cselekvő, alkotó életművészek. A hittanórákat olyannak kívánta ő maga is, hogy azokon ne száraz, poros elméletek léleknélküli recitálása folyjon, hanem frissen lüktessen a mai élet szívverése. Ezért minden tanítását a lelkesítő bátorítás, a felsőbbrendű hangulatosság meghittsége ragyogták át. Ifjúsági műveivel azt akarta elérni, hogy több legyen ebben az országban „a boldog, mosolygós gyermeki lélek, a tágra nyílt, csillagfényes gyermek szem.” (3, 5.). Annak a diadalmas világnézetnek akart ő híveket toborozni, amely örülni tud a természet szépségeinek, el tud merülni a művészetnek, az életörömnnek minden tiszta megnyilvánulásában és a földi létnek adottságait is a felsőbbrendű ember nemes idealizmusával tudja nézni.

Lehetetlen volt szavának meggyőződést sugárzó ízzásából, írásainak karizmatikus fenköltségéből fel nem ismerni egy magasztosabb életstílus számára toborzó prófétát; — s miként a ravennai asszony megérezte Dantén, hogy a túlvilágot is megjárta, hasonlóképen nem maradt rejtve, sőt nem maradt hatástalan az a szuggesztív varázs, amely a „rádióapostol”-nak, a „cserkészpap”-nak egyéniségéből áradt. A Vallásos Ifjú c. kötetből oldalszámra lehetne példákat felsorolni, hogy iparkodik Tóth Tihamér emberlétünknek véges szálaít is beleszőni abba a szövétnekbe, amelynek fénye örök távlatokat világít be. Így sikerül neki a jellemben és öntudatban testetöltő értékeket a végtelen értékrend számára lefoglalni. Tóth Tihamért finom probléma-érzéke elsegítette a diáklelek legmélyebb rétegeihez. Közvetlenségében is szuggesztív egyénisége pedig olyan hatásosan tudta ez a vezérre vágyó diákságot megragadni, hogy bátran mondhatjuk: egy új világnézeti tájékozódást indított meg közöttük. Neve fogalom, műveinek olvasása pedig élmény, — sőt iránymutatás és memento! Pedagógiai értékeszméje a gyakorlati valóságszemléletnek és az elvi hivatástudatnak frigyéből alakult ki. Ezekből a jellemlélektani összetevőkből kapta Tóth Tihamér nevelői eljárása a legmélyebb ihletéseit s ugyancsak ezek a tényezők avatják szellemi örökségét időállóvá és hatékonná.

Visy József dr.

Az új olasz nőnevelés.

A Carta della Scuola XXI. cikkelye („dichiarazione”) a női iskolák új rendjét állapítja meg. („Ordine delle Scuole Femminili”). Az a különös figyelem, amellyel a társadalom az új nőnevelés kérdéseit kísérte, a sajtó és szakemberek hozzászólásai s magának Bottai nemzetnevelési miniszternek reádióelőadásai igazolják, hogy jogos és időszerű volt más alapokra helyezni